

3. Павленко А. Ф. Формування комплексу маркетингових комунікацій на ринку банківських продуктів : моногр. / А. Ф. Павленко, І. Л. Решетнікова, І. І. Гончарова. – К. : КНЕУ, 2005. – 248 с.

Приведены результаты исследования эффективности применения маркетинговых коммуникаций на лесохозяйственных предприятиях. В результате проведенного опроса установлено, какие из элементов маркетинговых коммуникаций наиболее эффективны при применении на лесохозяйственных предприятиях.

Маркетинговые коммуникации, продвижение, реклама, связи с общественностью, стимулирование сбыта, персональная продажа, лесохозяйственные предприятия, лесопродукция.

The research results of the effectiveness of marketing communications in the forestry enterprises are analyzed. As a result, the survey identified which elements of marketing communications are most effective when applied to forest enterprises.

Marketing communications, promotion, advertising, public relations, sales promotion, personal selling, forest enterprises, forest products.

УДК 502:630*6

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ ЛІСОВОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ

***П.В. Кравець, кандидат сільськогосподарських наук
О.П. Павліщук, С.В. Розвод, кандидати економічних наук***

Здійснено аналіз застосування екологічних вимог стандарту лісоуправління за міжнародною схемою лісової сертифікації Forest Stewardship Council на прикладі державних підприємств лісового господарства України. Оцінено напрям та характер змін, що відбуваються в практиці ведення лісового господарства сертифікованих підприємств відповідно до стандарту лісоуправління. Обґрунтовано пропозиції щодо забезпечення виконання ключових напрямів екологізації лісогосподарського виробництва і збереження біорізноманіття.

Екологізація лісового господарства, лісова сертифікація, інструменти лісової політики, принципи сталого лісового господарства.

Сучасним трендом розвитку лісового господарства у світі є його екологізація. Сучасні виклики сучасності планетарного масштабу, як зне-

ліснення, зміни клімату, скорочення біорізноманіття та нарощування обсягів використання лісових ресурсів, зумовлюють необхідність трансформації традиційних моделей ведення лісового господарства на екологічні засади господарювання. Серед різноманітних інструментів впливу і стимулювання особлива роль відводиться лісовій сертифікації. Завдяки незалежній оцінці відповідності ведення лісового господарства за низкою екологічних, соціальних і економічних вимог, лісопродукція через механізм відстеження її просування від виробника до споживача та маркування отримує переваги на екологічно орієнтованих ринках розвинених країн світу. Таким чином, лісокористувачі, забезпечуючи виконання вимог стандарту лісоуправління, роблять вагомий внесок у вирішення локальних, регіональних і глобальних екологічних проблем, спричинених лісогосподарською та іншою діяльністю.

Більш ніж десятирічний досвід застосування лісової сертифікації за схемою Forest Stewardship Council (FSC) зумовлює необхідність оцінки дієвості й ефективності цього інструменту в контексті забезпечення виконання екологічних принципів сталого лісового господарства.

Мета дослідження – здійснити узагальнення і аналіз застосування екологічних вимог стандарту лісоуправління FSC, оцінити напрям і характер змін, які відбулися в практиці ведення лісового господарства сертифікованих господарств. Підготувати пропозиції щодо забезпечення виконання ключових напрямів екологізації лісогосподарського виробництва і збереження біорізноманіття.

Дослідження лісової сертифікації як інструменту екологізації лісогосподарського виробництва здійснюється в роботах як закордонних вчених, зокрема, К. Аптона і С. Васса [12], Б. Кашора [10], Р. Нусбаума і М. Сімули [11], так і вітчизняних дослідників, а саме: Г.В. Бондарука і І.Ф. Букші [1], В.Р. Ковалишина [3], І.М. Синякевича [5,7], І.П. Соловія [8]. В роботах розглядаються переважно різноманітні методологічні та методичні аспекти побудови і застосування лісової сертифікації як ринкового інструменту лісової політики. Значну увагу було приділено особливостям застосування лісової сертифікації в умовах трансформації лісового сектора на ринкові засади господарювання.

Проблема адаптації та застосування міжнародного стандарту лісоуправління за міжнародною схемою лісової сертифікації Forest Stewardship Council (FSC) до національних і регіональних умов господарювання достатньою мірою опрацьована в публікаціях, які, зокрема, містять практичні рекомендації щодо екологізації лісогосподарського виробництва [2, 6].

Водночас, незважаючи на більш ніж десятирічний період лісової сертифікації, відчувається брак наукових досліджень щодо оцінювання впливу вимог стандарту лісової сертифікації на практичні аспекти лісогосподарської діяльності, зокрема в напрямі її екологізації.

Матеріали та методика дослідження. Дослідними матеріалами слугувала державна і відомча звітність підприємств системи Держлісагентства та результати проведеного опитування відповідальних працівників

сертифікованих підприємств. Методологія досліджень ґрунтувалася на використанні загальних методів аналізу і синтезу, системного аналізу та експертних оцінок.

Результати дослідження. Починаючи з 2001 року, сертифікованими підприємствами напрацьовано достатній досвід і практику виконання вимог лісової сертифікації. За цей час площа сертифікованих лісів збільшилася з 0,2 млн га до 1,6 млн га або на 16% від лісового фонду країни. Не обійшлося без численних прорахунків, коли для окремих підприємств або ж їхніх об'єднань відбувалося призупинення дії сертифіката внаслідок невиконання низки вимог. Аналіз звітів органів сертифікації за підсумками основних аудитів у 2003–2005 роках свідчить про ускладнення виконання екологічних принципів 6 та 9 [4]. Як було встановлено, до 45% усіх зауважень стосуються таких питань, як охорона лісових екосистем, мінімізація негативного впливу на навколишнє середовище, збереження біотичного різноманіття, заповідання лісових ділянок, призначених для збереження рідкісних та зникаючих видів тощо. Їхнє виникнення було зумовлено переважно консерватизмом ведення лісового господарства і застосуванням усталених, часто соціально, екологічно й економічно не виправданих технологічних схем проведення лісогосподарських заходів. Йдеться про повсюдне застосування сільськогосподарського принципу вирощування продукції за схемою „посадка-жнива”, натомість ігнорується потенціал відновної здатності лісових екосистем забезпечити безперервне продукування ресурсів і користностей для людини і довкілля.

У цьому контексті актуальним є екологізація лісогосподарського виробництва через пошук балансу екологічних, економічних та соціальних принципів сталого лісового господарства.

З метою оцінки дотримання екологічних вимог стандарту лісоуправління було проведено опитування відповідальних працівників, підприємства яких сертифіковані більш ніж 2 роки². Це 47 респондентів, які представляють 92% усіх сертифікованих підприємств як за їх кількістю, так і за площею лісів. Респондентами виступали переважно головні лісничі державних лісогосподарських підприємств у Закарпатській (16 осіб), Львівській (16 осіб), Чернігівській (11 осіб), Житомирській (2 особи) Волинській (одна особа) і Київській (одна особа) областях. Слід зазначити, що 75% опитуваних представляли підприємства, які були сертифіковані впродовж 5-ти і більше років.

Вплив на ведення лісового господарства оцінювався, головним чином, за принципом 6, який формує рамкові вимоги з мінімізації впливу на навколишнє природне середовище і збереження біорізноманіття завдяки сприянню природному поновленню лісу, заповіданню цінних масивів лісу, застосуванню природоохоронної техніки і технології лісозаготівель тощо.

Усі респонденти наголошують на безумовному дотриманні вимог щодо здійснення заходів із мінімізації впливу на навколишнє природне середовище. Водночас, відповіді про застосовувану методику для вико-

² Опитування здійснював студент магістратури НУБіП України М.М. Лазебник під керівництвом П.В. Кравця.

нання такої оцінки вказують на відсутність єдиних підходів, об'єктивних свідчень ефективності виконання цієї вимоги.

Трансформація ведення лісового господарства в напрямі екологізації оцінювалася через окремі показники: частка складних (несуцільних) рубок головного користування; площа природного поновлення лісів; відсоток лісосік, на яких залишають окремі компоненти лісу, цінні для збереження біорізноманіття тощо. Так, усі респонденти вказали на збільшення частки складних (несуцільних) рубок у структурі рубок головного користування. Розподіл відповідей за часткою зростання виглядає таким чином: “до 5%” – 27,6%; “5–10%” – 27,7%; “10–20%” – 12,8%; “більше, ніж 20,0%” – 31,9%. Найбільші значення зростання частки складних рубок спостерігаються у гірських і передгірських районах Карпат, де небезпека виникнення ерозійних та інших екологічно деструктивних процесів є особливо високою. За наслідками проведення таких рубок логічно було очікувати збільшення частки природного поновлення лісу. І дійсно, на всіх підприємствах спостерігається таке збільшення. Причому темпи зростання природного поновлення є відчутно вищими, ніж складних рубок. Це пояснюється тим, що заходи зі сприяння природному поновленню є ефективними і у разі проведення суцільно-лісосічних рубок. Розподіл відповідей за часткою зростання природного поновлення має такий вигляд: “до 5%” – 14,9%; “5–10%” – 10,6%; “10–20%” – 27,7%; “більш ніж 20,0%” – 46,8%.

У процесі сертифікації складною і критичною виявилася вимога залишення у недоторканому виді компонентів лісу, важливих для збереження біорізноманіття (біотопи, окремі старовікові, фаутні, повалені дерева тощо). Майже половина респондентів вказали, що такі заходи здійснюється лише на 50% усіх лісосік, і лише четверта частина відзначила проведення цієї роботи до 100% площ, де проводяться лісозаготівлі. Основна причина часткового виконання цієї вимоги полягає у відсутності законодавчо-методичного забезпечення такої діяльності та неузгодженості з вимогами техніки безпеки.

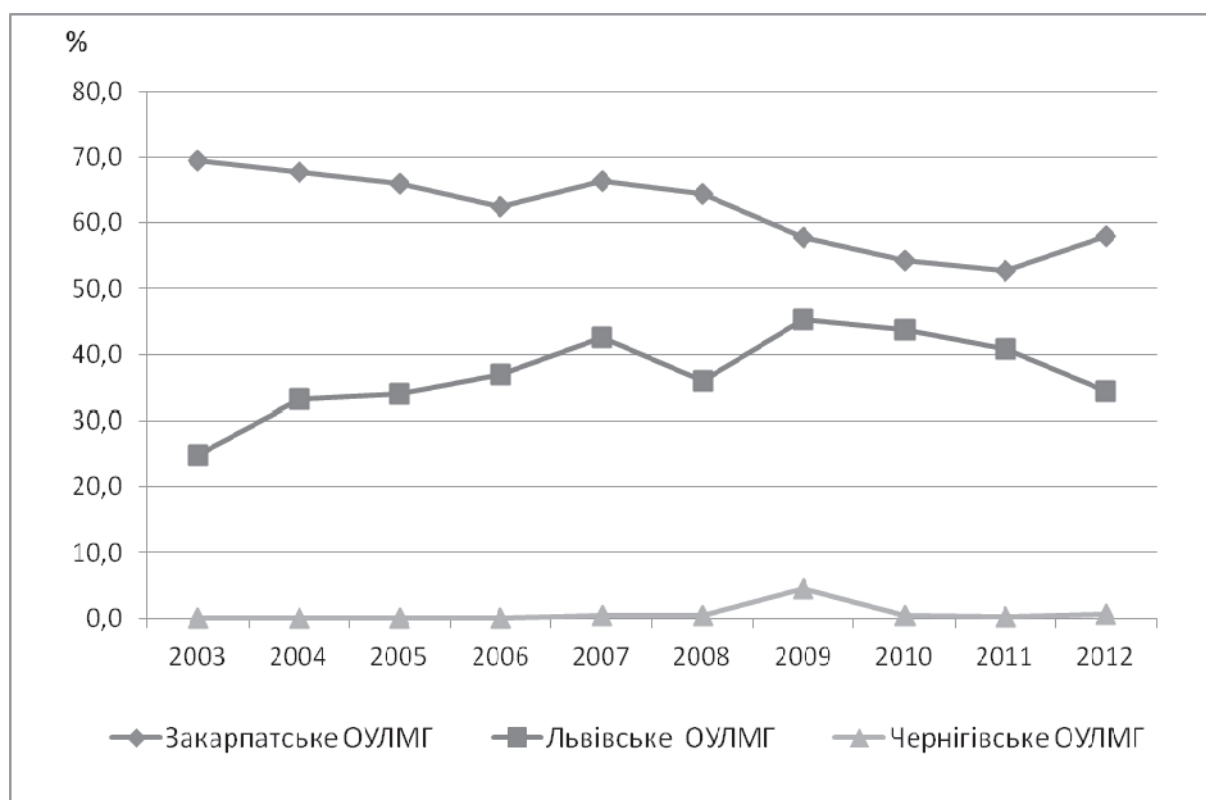
Спостерігається також зростання, хоча й нерівномірне, частки лісів з обмеженим режимом лісокористування. Для 40% підприємств частка таких лісів зросла всього до 5%, а для 32% підприємств вона вже становила більш ніж 15%. Скорочення частки експлуатаційних лісів є закономірним наслідком дотримання вимог щодо збереження рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин, унікальних лісових екосистем.

На запитання, яка потрібна допомога потрібна при збереженні біорізноманіття, опитувані надали відповіді, які можна узагальнити таким чином: “залучення науковців і консультантів” – 28%; “допомога не потрібна” – 21%; “удосконалення законодавства” – 13%; “фінансування лісогосподарських робіт” – 11%; “роз'яснювальна робота серед населення” – 11%; “поліпшення робіт підрядних організацій” – 9%; “інші варіанти відповіді” – 9%. Незважаючи на розмаїття відповідей слід виокремити кілька з них. Передусім йдеться про отримання допомоги від науковців і консультантів з метою отримання необхідних знань і навичок, ідентифікація лісів особливо цінних для збереження біорізноманіття. Працівники лісового госпо-

дарства визнають необхідність перегляду законодавчих норм і положення задля забезпечення збереження біорізноманіття в лісах, зокрема в частині усунення суперечностей з вимогами техніки безпеки на лісозаготівлях.

Власне результати проведеного опитування свідчать про характер і величину змін у веденні лісового господарства, які дозволяють стверджувати про екологічно орієнтовану трансформацію лісгосподарського виробництва під впливом лісової сертифікації.

Водночас, результати опитування вимагають верифікації, якщо не всіх, то принаймні ключових із них. Перевірка відповідності отриманих результатів здійснювалася на основі матеріалів державної статистичної і відомчої звітності. Якщо в 1995 році частка природного поновлення лісів в Україні становила 12%, то в 2011 році вже 23% [9]. На нашу думку, збільшення частки природного поновлення зумовлене не стільки виконанням вимог сертифікації, скільки переходом на виконання більшої частини лісгосподарських заходів за рахунок власних коштів. Таким чином, підприємства намагаються скоротити витрати на лісовідновлення завдяки збільшенню природного поновлення лісів.

Динаміка частки поступових і вибіркового рубок головного користування

Динаміка частки поступових і вибіркового рубок за матеріалами відомчої звітності, що зображена на рисунку, не узгоджується з результатами опитування. Враховуючи, що всі державні підприємства трьох областей отримали сертифікат у 2006–2007 роках, протягом наступних років

варто було очікувати помітне збільшення частки складних рубок. Для підприємств Львівського і Чернігівського ОУЛМГ таке збільшення не має характеру стійкої і послідовної тенденції, тоді як для Закарпатського ОУЛМГ частка таких рубок навпаки скорочується.

Відсутність позитивної тенденції нарощування частки складних рубок дає підстави говорити про ускладнення виконання екологічних вимог стандарту, що зумовлено, в тому числі, відсутністю чіткої програми діяльності лісогосподарських підприємств. Збільшення або ж зменшення площі таких рубок виявляється наслідком управлінських рішень, які не пов'язані з дотриманням вимог лісової сертифікації.

Подальший розвиток лісової сертифікації як засобу екологізації лісового господарства полягає у зміні сприйняття лісової сертифікації не стільки як добровільного ринкового інструменту, скільки невід'ємної частини державної екологічної і лісової політики. З цією метою доцільним є прийняття нових і перегляд існуючих законодавчих актів, які б, зокрема, сприяли і мотивували перехід до екологічно ощадливих технологій ведення господарства та лісозаготівель (поступові й вибіркові рубки, суцільно-лісосічні рубки зі збереженням природного поновлення), а також забезпечували збереження біотичного різноманіття шляхом залишення у недоторканому виді важливих компонентів лісу (біотопи, окремі старовікові, фаутні, повалені дерева тощо).

Наступним кроком має стати формування галузевої стратегії екологізації, яка включатиме інституційні, організаційні, фінансово-економічні, навчально-методичні елементи трансформації лісового господарства на засади сталого розвитку. Зокрема слід наголосити на формуванні демонстраційних ділянок ведення лісового господарства відповідно до вимог лісової сертифікації, створенні програми навчання працівників лісового господарства, створенні фінансово-економічних мотивів і стимулів в напрямі екологізації лісогосподарського виробництва.

Висновки. Нині лісова сертифікація залишається єдиним ринковим інструментом лісової політики, який спонукає до екологізації ведення лісового господарства. Аналіз, проведений на основі матеріалів опитування відповідальних працівників сертифікованих лісогосподарських підприємств, матеріалів державної і відомчої звітності, свідчить про позитивні зрушення в напрямі переходу до ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку. Збільшилася частка природного поновлення лісів, поступово набуває поширення практика залишення особливо цінних для збереження біорізноманіття компонентів лісу. Здійснюються консультаційні процедури задля запобігання негативному впливу (або ж його мінімізації) господарської діяльності на довкілля і добробут місцевих громад.

Водночас, відсутність очікуваної сталої тенденції зростання частки складних рубок вказує на ту обставину, що лісова сертифікація не є головним чинником прийняття рішення про проведення таких рубок, незважаючи на взяті на себе зобов'язання. Існує нагальна необхідність формування державної лісової політики і стратегії екологізації лісогосподарського виробництва, удосконалення законодавства.

Список літератури

1. Бондарук Г.В. Стан та проблеми розвитку лісової сертифікації в Україні / Г.В. Бондарук, І.М. Букша // Лісовий журнал. – 2011. – № 1. – С. 39–41.
2. Інституційна розбудова лісової сертифікації в Україні / [Кравець П. В., Лакиза П. І., Кременецька Є. О. та ін.] ; за ред. П.В. Кравця . – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 250 с.
3. Ковалишин В.Р. Економічне стимулювання розвитку екологічної сертифікації лісів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук : спец. 08.08.01 / Ковалишин Володимир Романович. – Львів, 2006. – 20 с.
4. Кравець П.В. Аналіз законодавчо-правових, управлінських та лісівничих аспектів сертифікації в Україні / П.В. Кравець // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість : міжвід. наук.-техн. збірник. – Львів : НЛТУУ. – 2006. – Вип. 30. – С. 54–62.
5. Лісова політика: теорія і практика : моногр. / [Синякевич І.М., Соловій І.П., Врублевська О.В. та ін.] ; під ред. І.М. Синякевича. – Львів : Піраміда, 2008. – 612 с.
6. Бондарук Г.В. Сертифікація лісогосподарського підприємства : практ. посіб. / Г.В. Бондарук, І.Ф. Букша – Х. : УкрНДІЛГА, 2008. – 172 с.
7. Синякевич І.М. Екологічна сертифікація лісів України: проблеми і перспективи / І.М. Синякевич // Науковий вісник НАУ: зб. наук. праць. – К. : НАУ, 2002. – Вип. 54. – С. 33–36.
8. Соловій І.П. Теоретико-методологічні засади формування політики сталого розвитку лісового сектору економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.00.06 / Соловій Ігор Павлович. – Львів, 2013. – 41 с.
9. Статистичний щорічник України за 2011 рік. – К. : Август Трейд, 2012. – 558 с.
10. Cashore B. “Forest Certification in Developing and Transitioning Countries: Part of a Sustainable Future?” / [B.Cashore, F.Gale, E.Meidinger, D.Newsom] // Environment. – 2006. – № 48.9. – P. 6–25.
11. Nussbaum R. Forest Certification: A Review of Impacts and Assessment Frameworks / Nussbaum R., Simula M. – London : TFD Certification Paper, 2004. – 77 p.
12. Upton C. The Forest Certification Handbook / Upton C., Bass S. – London : Earthscan, 1995. – 213 p.

Осуществлен анализ применения экологических требований стандарта лесоправления по международной схеме лесной сертификации Forest Stewardship Council для государственных предприятий лесного хозяйства Украины. Оценено направление и характер изменений, происходящих в практике ведения лесного хозяйства сертифицированных предприятий в соответствии со стандартом лесоправления. Обоснованы предложения по обеспечению выполнения ключевых направлений экологизации лесохозяйственного производства и сохранения биоразнообразия.

Екологізація лесного хозяйства, лесная сертификация, инструменты лесной политики, принципы устойчивого лесного хозяйства.

The analysis of the application of environmental requirements of forest management on the international forest certification scheme Forest Stewardship Council has been done for the state forestry enterprises of Ukraine. The impact at forest management practice of certified forest management units under the implementation of FSC standard was evaluated. With a purpose to ensure key ecological requirements for biodiversity conservation and greening of forestry proposals was developed.

Greening forestry, forest certification, forest policy instruments, the principles of sustainable forest management.

УДК 630*5:582.632.1

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОДУКЦІЇ ГІЛОК КРОНИ ДЕРЕВ ВІЛЬХИ КЛЕЙКОЇ ПОЛІССЯ УКРАЇНИ

***П.І. Лакида, доктор сільськогосподарських наук
В.І. Блищик, аспірант****

Уперше апробовано нову методику оцінки біотичної продукції компонентів крони дерев. Наведено статистичну характеристику модельних дерев і гілок, коефіцієнти кореляції і регресійні моделі. Отримані результати дослідження можуть бути використані для побудови регіональних бюджетів вуглецю.

Модельна гілка, компоненти крони, продукція, поточний приріст, коефіцієнт кореляції, модель.

Первинна продукція – одна з найважливіших характеристик екосистеми з позицій продукційного процесу. Кількісно виражається річними величинами валової, чистої, екосистемної і біомної продукції, а її оцінка має вагомим значення для розв'язання глобальної проблеми – зміни клімату. Найчастіше ці зміни пов'язують з антропогенним збільшенням вмісту парникових газів (особливо двоокису вуглецю) в атмосфері. Тому вивчення біопродукції є необхідною і важливою частиною для побудови глобальних і регіональних бюджетів вуглецю, для моделювання клімату за різними сценаріями розвитку суспільства.

В Україні під керівництвом і за методикою П.І. Лакиди [7] за безпосередньої участі науковців його школи [2, 4–6] створено систему нормативно-інформаційного забезпечення оцінки компонентів фітомаси дерев та деревостанів головних лісотвірних деревних порід, включаючи вільху клейку [8]. Проте у загальному обсязі досліджень біопродуктивності українських лісів обмежена інформація про річну продукцію компонентів дерева (стовбур, гілки, коріння та ін.).

* Науковий керівник – доктор сільськогосподарських наук, проф. П.І. Лакида

© П.І. Лакида, В.І. Блищик, 2013